

первинна психологічна допомога біженцям тощо), задоволення специфічних проблем біженців (в ліках, медичному обслуговуванні), психологічна допомога людям щодо нормалізації емоційного стану, відновлення після травми, стресу, правова допомога у вирішенні проблем в новій громаді для роботи і життя, соціально-педагогічна допомога сім'ям з дітьми у формуванні життєвих умінь і формування нових звичок поведінки, оволодіння традиціями нової громади тощо.

УДК 300.373

Шостаківська Н., кан. пед. наук, доц.

Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Shostakivska N., Ph.D., Assoc. Prof

FORMATION OF INSTITUTIONAL MODEL OF SOCIAL ADAPTATION OF POPULATION DURING THE WAR

Війна - це подія, яка приносять країні та людству неминучі зміни. Немає жодної іншої події, яка б так активізувала почуття та емоції кожної людини. Безпосередня загроза життю викликає максимальне фізичне і психологічне зусилля. Люди мають різні особисті риси, які роблять деяких з них більш вразливими та схильними до змін, ніж інші. Кожна людини це індивідуум і реакція на ситуацію та розчарування залежать від особистості. У цьому сенсі стрес можна розглядати як особисту відповідь, яка залежить від сприйняття загрози і ситуація. З іншого боку, незалежно від сприйняття, війна є суспільним стресом, який з'являється тоді, коли під загрозою знаходиться саме існування особистості. Війна – це стрес масового масштабу, який зазвичай триває відносно довго. Однак, коли страх не контролюється, дуже важливо не допустити й поширення паніка. У цих ситуаціях лідерство має вирішальне значення. Війна змінює уявлення про багато аспектів життя.

Агресія Росії щодо територіально цілісності України за останні роки набула глибинного і довгострокового характеру і призвела до кардинальних змін у відносинах Києва і Москви. Нині Російська агресія переросла у великомасштабну війну яка завдала Україні людських, безпрецедентних територіальних, економічних втрат і з усього модельного ряду міждержавних відносин залишила Україні на тривалий період лише формат конфронтаційного співіснування з Росією — обмеженого, вимушеного, холодного — в залежності від поточної ситуації

Події в Україні показали нам, що цілісність держави залежить, переважно, від людського чинника, а особливо зараз, в епоху високорозвиненого інформаційного середовища.

Не кожний громадянин безболісно для свого психічного здоров'я витримує екстремальні умови війни. Перебуваючи в цій ситуації може отримати розлади психіки різного ступеня важкості, що зумовлює часткову або повну втрату дієздатності, психічного або фізичного здоров'я.

Людина ж осягає і переживає усі ці трансформації через процес адаптації до них, який на кожному етапі суспільного розвитку має свої особливості, зумовлені конкретними ситуаціями суспільного буття.

Щоб оптимізувати адаптаційні процеси і отримати позитивний результат необхідно аналізувати і розуміти як самі зміни в різних сферах життя людини, так і виявляти характер, спрямованість і тенденції адаптування до них членів суспільства.

II Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

Соціально-адаптаційні процеси особливо потребують соціально- філософського осмислення, що дасть можливість виявити глибинні взаємозв'язки в системі «людина – суспільство», адже трансформація сучасного українського суспільства – це явище сучасного суспільного розвитку, аналогів якому не існує.

Життєва позиція (що саме я вирішую в своєму житті), інтенсивність негативних емоцій, особливості комунікації під час війни є умовними (прямими або опосередкованими) показниками психологічної адаптації або дезадаптації. Активна життєва позиція забезпечує більший рівень впевненості у власних силах щодо подолання життєвих труднощів, нижчий рівень негативних емоцій та тривоги, більше можливостей швидкої адаптації, збереження комунікації, можливостей частково зберігати або частково відновлювати звичний спосіб життя.

Нині 47% українців сьогодні мають активну життєву позицію, 18% знаходяться десь посередині між активною та пасивною, водночас, третина стверджують, що зараз в своєму житті майже нічого не вирішують. Найбільш активна життєва позиція у молоді до 35 років (53%) та осіб середнього віку (50%). Традиційно під час війни гендерний баланс руйнується, ми повертаємося до традиційного розподілу ролей: тому 43% жінок та 51% чоловіків мають активну життєву позицію і лише 25% чоловіків майже нічого не вирішують в своєму житті, а серед жінок таких майже 40%. Активну позицію також мають ті, хто повноцінно (60%) або частково/дистанційно (66%) працюють. Війна поглибила незахищеність та дезадаптацію серед старших людей.

За регіонами схід є найбільш дезадаптованим і найбільш емоційно пригніченим, бо в у його мешканців нижчий рівень агресивності, проте, вищий рівень апатії, розпачу та песимізму. Найбільш агресивно налаштований захід та центр – це дає їм більш активну позицію, тут менше пригнічення і агресія відокремлена від іншої частини негативного спектру емоцій.

Знов бачимо, що ті, хто повноцінно працюють, мають кращий емоційний стан: найнижчий рівень апатії. Це також стосується тих, хто працює частково. Розпач та песимізм цим двом групам також менш притаманний. Отже, можливість працювати допомагає людині підтримувати більш позитивний емоційний стан. Агресивність у працюючих вища і тут забезпечує проактивну позицію і це якраз її конструктивна реалізація.

Активна життєва позиція також пов'язана з кращою емоційною адаптацією – суттєво нижчими рівнями апатії, розпачу та песимізму. Навпаки, ті, хто майже нічого у своєму житті не вирішують знаходяться в стані психологічної дезадаптації: в них розпач вищий за агресивність, бо розпач – паралізує здатність людини приймати рішення та бути активною.

Ті, хто покинув своє місто мають нижчий рівень апатії за тих, хто залишилися, бо їм зараз доводиться шукати можливості прихистку, влаштовувати своє життя в іншому місці. Цікавим виявилось те, що в кращому стані ті, у кого житло пошкоджене, ніж ті, у кого ціле. В найгіршому емоційному стані серед цих груп ті, хто не знає, що з житлом – це ситуація невизначеності, яка формує додаткову тривогу.

Комунікація з близькими багато в чому визначає емоційний спектр переживань: ті, хто залишився зі своєю сім'єю, спілкуються з рідними та друзями знаходяться в кращому емоційному стані і переживають меншу дезадаптацію, ніж ті, кому довелося розділитися з сім'єю, хто зрідка спілкується з рідними та друзями. Спілкування з колегами та сусідами впливає несуттєво, бо це не найближче оточення, однак, спілкування з колегами знижує апатію і підвищує агресивність, яку зараз ми більше розуміємо як активність. В цілому, такі надстресові події у житті людини як війна, значно посилюють бажання бути разом з рідними та близькими людьми, у комунікації

II Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

високий ресурс та цінність її також підвищилася, а можливість такої комунікації знижують ризики дезадаптації.

Соціальна адаптація є комплексною проблемою, яка відображає унікальну універсальність і різноманітність взаємодії людини й суспільства. Пристосовуючись до безперервних змін середовища, людська особистість протягом життя зазнає певних змін.

Література

1. Адаптація соціальна. Що таке соціальна адаптація? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gorodenok.com/адаптація-соціальна-що-такесоціальн/>
2. Бондаренко О.М. Соціальна адаптація особистості в умовах пострадянського суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / О.М. Бондаренко. – Одеса, 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://referatu.net.ua/referats/7569/153225>
3. Каралаш Н.Г. Соціально-психологічний аспект адаптації в суспільстві перехідного типу / Н.Г. Каралаш // Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. – 2012. – Вип. 621-622. – С. 90-95. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_fil_2012_621-622_19
4. Литвинчук О.В. Трансформації ідентичностей у контексті адаптивних процесів / О. В. Литвинчук // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Вип. 65. – С. 107-116. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgvzdia_2016_65_12
5. Сидоренко С.В. Соціальна адаптація людини в умовах глобального суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / С.В. Сидоренко – Запоріжжя, 2008. – 14 с.

УДК 159.9

Шульга І., канд. пед. н.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимир Гнатюка, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ДІТЕЙ У ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Shulha I., Ph.D.

SPECIFICS OF CHILDREN'S HEALTH PRESERVATION DURING ARMED CONFLICTS

Здоров'я є базовою цінністю для кожної людини, оскільки від його стану залежить майбутнє країни, якість життя і освіти, науково-економічний потенціал суспільства та його подальша демократизація. У час воєнних конфліктів проблема здоров'язбереження набуває ще більшої актуальності, адже війна є потужним психотравмуючим фактором не лише для дорослих, але й для дітей як найбільш вразливої та незахищеної категорії. Зокрема, особливу увагу варто звернути на психоемоційний стан дітей, на який негативний вплив чинять страх, тривога, втрати, невизначеність тощо. У цьому контексті вважаємо за необхідне проаналізувати окремі напрацювання, які стосуються роботи з дітьми в час воєнних дій.

У перші дні повномасштабної війни в Україні Міністерством освіти і науки були розроблені та оприлюднені рекомендації та практичні поради для педагогів і батьків, які дають змогу мінімізувати негативний вплив війни на здоров'я дітей. Це своєрідна добірка відеоінструкцій та інфографіки, що стосується особливостей надання психологічної допомоги дітям під час перебування у бомбосховищах та укриттях;